Motion

1975/76:2214

av herr Israelsson m. fl.
om alkoholpolitiken

Sammanfattning

- Det finns en hel skala av beroendeskapande medel. Det mest spridda av dessa är alkohol. Att helt eliminera användningen av dessa medel torde vara en utopi, men samhället måste ändå bestämma sig för motåtgärder som kan antagas vara effektiva.
- Varken den alkoholliberala eller den helnyktra ideologin inom alkoholpolitiken anser vi vara helt invändningsfria, men vi godtar avgörande delar av den helnyktra ideologin.
- Vi anser att allt privat vinstintresse skall elimineras från det område som har att göra med hanteringen av alkoholhaltiga drycker. Därför bör bryggerinäringen förstatligas i sin helhet.
- Vi utgår ifrån att en sänkning av totalkonsumtionen av alkohol har ett nära samband med en sänkning av skadenivån. Vi anser också att reklamen påverkar totalkonsumtionen. Därför bör reklam för alkoholdrycker förbjudas och propaganda mot alkoholbruk i stället främjas.
- Alkoholbruk är särskilt skadligt bland ungdom. Därför bör mellanölet klassas som rusdryck och tas bort från den allmänna handeln.
- För att erbjuda ungdomen alternativ till verklighetsflykt genom droger bör kommunerna ges möjligheter att anordna positiva ungdomsmiljöer. I dessa skall ungdomen genom sina organisationer ges ett avgörande inflytande.
  Dessa åtgärder säkras genom rejäla statliga bidrag till både kommunerna och ungdomens organisationer.
- Målet för alkoholpolitiken bör formuleras i termerna återhållsamhet vid *alkoholbruk* och minskad totalkonsumtion och *inte*, som APU föreslår, i återhållsamma *alkoholvanor*.

Förekomst av droger i det mänskliga samhället gammal företeelse

Inom drogbegreppet kan man innefatta alla medel som efter en tids bruk framskapar *beroende* av medlet i fråga. Detta beroende kan vara både starkt och svagt, både fysiskt och psykiskt.

Genom sin verkan på människans nervsystem förändrar drogerna upplevelsen av verkligheten så att denna verklighet tillfälligtvis upplevs mera positiv. Känslan av personligt välbefinnande ökar också.

Redan tidigt i det mänskliga samhällets historia hade man upptäckt droger som kom till användning mer eller mindre rituellt. Drogfrågan i samhället är således gammal. Men inom industrisamhället med dess konkurrens och utslagning av människor har den fått en helt annan utbredning och social verkan än i tidigare samhällen. Därför måste samhället vidta åtgärder *mot* alkohol och andra droger.

En skala av droger – en skala av ställningstaganden

Av beroendeskapande droger finns en hel skala från opiaterna över alkoholdrycker och centralstimulerande medel till vanlig tobak. Samhällets reaktion på användning av droger skiljer sig beroende på *var* i denna skala drogen befinner sig. Det är inte okontroversiellt var gränsen skall dras mellan legalt och illegalt innehav och bruk. Innehav av tunga droger som opiater är klart olagligt, och denna olaglighet torde vara förankrad i en bred folkopinion. Innehav av tobak är legalt, och denna legalitet torde av praktiskt taget alla uppfattas som självklar. Men häremellean finns medel där samhällets reaktion inte är lika självklar.

Varför brukar folk alkohol och andra droger?

Mycken möda har lagts ned för att få svar på den här rubricerade frågan. Något entydigt svar finns knappast ännu. Ett är emellertid klarlagt redan nu: med bruket följer, för vissa brukare, en övergång till en typ av bruk som är klart skadligt för såväl individen som för samhället och som brukar kallas för missbruk. Varför vissa människor blir missbrukare är än svårare att förklara, och bakgrunden till en sådan utveckling är mycket komplex.

En förklaring till att så många människor i Sverige, förr eller senare, börjar bruka alkoholdrycker är en starkt etablerad och socialt accepterad *alkoholtradition*. Alkoholtraditionen inom den enskilda människans umgängeskrets leder till ett mycket starkt tryck mot antagandet av gruppens beteendemönster till alkoholen.

Det är därför oegentligt att tala om ett fritt val för den unga människan när det gäller frågan om bruk eller inte bruk. Trycket mot bruk är överväldigande starkt. Därför är det av utomordentlig betydelse att unga människor på ett mycket tidigt stadium ges verklig insikt om de vådor som kan följa med bruk av både alkohol och andra droger.

Förhållandet att folk börjar bruka och fortsätter att bruka alkohol har inte sin förklaring enbart i en manifest tradition. För att förstå företeelsen måste man erkänna de verkningar som alkoholen har. I ett visst skede i alkoholkonsumtionen *upplevs* alkoholens verkan som starkt positiv. Erkänns inte detta inser inte beslutsfattaren inom alkoholpolitiken att det måste erbjudas *alternativ* i fråga om positiva upplevelser. Dessa alternativ innehär förändringar till det bättre av den reella verkligheten och ligger

inte, som i fråga om alkoholeuforin, bara i den subjektiva upplevelsen av verkligheten.

Arbetslivet inom det moderna industrisamhället har en högt uppdriven takt. Arbetet har oftast inte blivit fysiskt tyngre än tidigare, men den psykiska belastningen på individen har i regel ökat kraftigt. Där man förr arbetade i grupper är man nu ensam ansvarig, och kontakterna med andra människor är ofta mindre intima än tidigare. Arbetsuppgifterna kan också vara av sådan art att de inte upplevs som meningsfulla eller skapande. Tillsammans med en privatisering av livet utanför arbetsplatserna leder detta till ökad isolering och främlingskap människor emellan. Dessa förhållanden kan självklart leda till problem för den enskilda människan.

Om en människa har problem finns det i princip två vägar att välja på. Den ena vägen är att arbeta med problemet och med utgångspunkt i en verklighetssyn söka komma till rätta med de bakomliggande orsakerna för att lösa problemet. Den andra vägen är att söka dra sig undan problemet genom något slag av flykt. Ett sätt att söka fly undan problem är användandet av alkohol eller andra droger. En sådan flykt innebär att de reella problemen finns kvar och att endast vederbörande drogbrukares subjektiva uppfattning av problemen tillfälligt förvänds i positiv riktning. Alkohol och andra droger fungerar i här nämnda sammanhang som *flyktmedel*. Att välja mellan kamp eller flykt är ett naturligt val i naturen. Men att välja flykt med hjälp av droger innebär inte någon verklig flykt. Hotet och problemen möter i stället med ökad styrka när euforin förtonat och verkligheten åter gör sig påmind. Den drogbrukande individen kommer i stället tillbaka till sin naturliga verklighetsuppfattning försvagad i fråga om sina möjligheter att lösa problemen. I denna situation ligger det närmast till hands att återigen fly den normala verklighetsuppfattningen med hjälp av drogen. Det upprepade bruket leder ofta till beroende och drogbrukaren har fastnat i en ond cirkel som vederbörande har mycket svårt att ta sig ur av egen kraft.

Måste samhället reagera på drogbruket?

Vad som ovan sagts gäller individens egen situation och hans egna personliga problem. Ser vi i stället problemet med alkohol och andra droger från *samhälleligt* synpunkt står det klart att det missbruk som följer av drogbruket är en besvärande belastning för samhället. Belastningen har sin grund i den skadeverkan som alkohol och andra droger har på individerna. En del av bortovaron från arbetsplatserna har sin orsak i alkoholbruk. Skadade missbrukare slås ut ur produktionen och deras produktivitet faller bort. De skadade personerna har en negativ verkan inom sin familjekrets och medverkar därigenom indirekt till att skada också nästa generation. De direkta alkoholskadorna är mycket stora. Nästan en tiondel av den vuxna manliga befolkningen, en något mindre men snabbt växande del av de vuxna kvinnorna och en ökande del av ungdomen drabbas av sociala eller medicinska alkoholskador. Dessa skador åsamkar samhället kostnader som kan upp-

skattas till flera miljarder. Inför en sådan skadebild står det klart att samhället inte kan stå passivt inför bruk och missbruk av alkohol och andra droger. Till den tunga delen av drogskalan är samhällets attityd entydigt klar: innehav är kriminellt och bruk är inte socialt acceptabelt. Men i fråga om alkohol är attityden inte lika entydig, men likväl måste det allmänna söka utforma något slag av alkoholpolitik.

Vilka ideologier finns bakom alkoholpolitiken?

Attityden till alkoholpolitiken är starkt delad främst mellan olika personer men också mellan olika grupper i samhället. Uppfattningen att all reglering av tillgången och distributionen av alkoholdrycker skulle kunna avskaffas torde ha få företrädare. Men med utgångspunkt i att en viss reglering behövs kan vi urskilja två betraktelsesätt: dels det *alkoholliberala* och dels det *helnyktra*. Alkoholliberalerna anser att alkoholbruket i sig inte är skadligt. Vad man vill bekämpa är missbruket och skadorna. Målet sägs vara ett *alkoholskadetrutt* samhälle. Det man betraktar som missbruk anses bero på bakomliggande sociala faktorer. Den alkoholpolitiska inriktningen blir då att söka komma åt dessa bakomliggande sociala faktorer, som anses leda till missbruk, och inte angripa själva medlet, alkoholkonsumtionen. I termen missbruk kan ju också läggas betydelsen att det kan förekomma ett socialt accepterat bruk som inte leder till skador.

I det helnyktra betraktelsesättet fördöms allt bruk av alkohol och målsättningen är ett *alkoholfritt* samhälle. Företrädare för denna principiella syn vill, i motsats till alkoholliberalerna, ha långtgående restriktioner kring alkoholen. Denna helnyktra syn utgör grunden för den s. k. traditionella nykterhetsrörelsen här i landet.

Vår kritik av de två alkoholpolitiska ideologierna

Vi skall här ta upp båda synsätten till kritik. I vad först gäller den alkoholliberala linjen så är det, enligt vår mening, inte riktigt att vad alkoholliberalerna kallar för missbruk endast härrör från bakgrundsfaktorer. Alla som brukar alkohol riskerar att komma in i ett beroendeförhållande till medlet. Används alkohol som flyktmedel, ökar konsumtionen och därmed risken för beroende. Det är självklart positivt att samhället försöker förbättra miljön och därmed undanröjer en rad faktorer som befordrar alkoholmissbruk. Men, som vi redan nämnt, är orsakerna till alkoholmissbruk komplexa. Det räcker därför inte med att bara söka angripa bakgrunden. Åtgärder måste också sättas in mot *själva medlet* och den *sociala traditionen*. Vi menar att alkoholliberalernas tes "frihet under ansvar" inte håller. Under trycket av en stark alkoholtradition rör det sig i realiteten inte om ett fritt val. Detta gäller i synnerhet för ungdom och för människor som har sociala svårigheter.

I vad sedan gäller helnykterhetsideologin anser vi inte heller den helt invändningsfri, även om vi i avgörande delar har överensstämmande uppfattningar. Betraktelsesättet leder lätt till att söka lösningen hos den enskilda människan och hennes beteende. En moraliserande inställning till alkoholbrukare ligger också nära. Vi menar att helnykterhetstanken som sådan är bra men att den inte är tillräcklig. Den kan leda till att bruk eller inte bruk görs till en privatsak för individen, lösryckt ur sitt sociala sammanhang. Den fråga som individen måste ställa sig vid valtillfället är: Stärker jag – genom mitt beteende nu – eller försvagar jag alkoholtraditionen i samhället? Det räcker, som vi ser det, inte med ett individuellt, snävt, restriktivt och moraliserande helnykterhetstänkande. Med detta vill vi inte ha sagt att alla som hygger sitt alkoholpolitiska tänkande på helnykterhetsfilosofin skulle tänka så snävt.

En praktiskt politisk fråga inom alkoholpolitiken är inställningen till restriktioner. Som nämnts vill de som bygger på helnykterhet ofta införa långtgående restriktioner. Till detta vill vi säga att restriktioner i sig är en dålig väg men att denna väg ändå måste tillgripas i vissa fall. Enligt vår mening får inte restriktioner användas på sådant sätt att de förlorar förankringen hos allmänheten. Sker så kan det uppstå ett motstånd hos denna allmänhet också mot nödvändiga restriktioner. Direkta restriktioner i försäljning av alkohol kan accepteras endast då skälen är motiverade av solidaritet med utsatta grupper. Huvudlinjen måste vara att minska totalkonsumtionen, eftersom volymen av totalkonsumtionen också sammanhänger med volymen av alkoholskadorna. En särskilt utsatt grupp i befolkningen är ungdomen. Tillkomsten av mellanölet har klart skadat ungdomen och utsatt den för problem som sannolikt varit mindre om detta öl aldrig blivit tillgängligt i den allmänna handeln. En restriktion som de vuxna medborgarna bör ta i solidaritetens namn är därför att mellanölet snarast klassas som rusdryck och därmed försvinner ur den allmänna handeln.

Stoppa reklam för alkoholdrycker och eliminera det privata vinstintresset vid hantering av alkoholhaltiga drycker

Om inriktningen av alkoholpolitiken är att minska den totala konsumtionen, finner vi det självklart att all reklam måste stoppas. Syftet med reklam är rimligen att höja konsumtionen och verkar således i helt motsatt riktning. Ett reklamförbud måste få en sådan utformning att det inte kan kringgås. I stället för alkoholreklam behövs i stället propaganda *mot* alkoholbruk, en propaganda som det allmänna utformar och bedriver tillsammans med olika folkrörelser.

Vi är också av den meningen att allt privatekonomiskt vinstintresse skall elimineras från banteringen av alkoholhaltiga drycker. De skäl som talar för att starkspritshanteringen skall ligga hos det allmänna talar också för att ölhanteringen skall göra det. Vi kräver därför att hela bryggerinäringen

överförs i samhällets ägo och att den fortsättningsvis bedriver sin verksamhet i full överensstämmelse med av samhället fattade alkoholpolitiska beslut.

Politiska organisationer och drogpassivisering

Politiska organisationer har all anledning att observera och ta ställning till en effekt från alkohol och andra droger som kanske har blivit mindre uppmärksammad i debatten, *drogpassiviseringen*. Politiska organisationer bygger sin verksamhet på aktivitet från medlemmarnas och sympatisörernas sida. Politisk aktivitet förutsätter utåtvändhet mot den reella verkligheten. Beroende av droger leder till inåtvändhet och passivitet, det innebär att man flyr från en verklighet som man finner mindre uthärdlig. Den aktive icke drogberoende kanske också finner verkligheten mindre uthärdlig, men han kämpar för att förändra verkligheten. Den drogberoende däremot söker ständigt i stället förändra sin subjektiva uppfattning av verkligheten, han passiviseras och deltar kanske inte ens i de allmänna valen. Ändå är det den drogberoende som är mest i behov av att nya och bättre samhällsförhållanden kommer till stånd, samhällsförhållanden där den reella verkligheten är mera uthärdlig och anledningarna till verklighetsflykt blir mindre. Slutsatsen för politiska organisationer kan bara bli en, och detta gäller i synnerhet organisationer som kämpar för ett socialistiskt samhälle, drogpassiviseringen måste bekämpas.

Med stöd av den anförda föreslås

1. att riksdagen uttalar sig för ett överförande av hela bryggerinäringen i statens ägo och hos regeringen anhåller om härför erforderlig utredning och förslag till övertagande av näringen i fråga,
2. att riksdagen uttalar sig för ett förbud mot reklam i varje form för alkoholhaltiga drycker och hos regeringen begär lagförslag härom,
3. att riksdagen uttalar sig för bidrag från staten till *alla* organisationer inom landet som vill genomföra antidrogprogram, med särskild betoning på ungdomsorganisationer inklusive politiska ungdomsorganisationer, och hos regeringen anhåller om framläggande av förslag,
4. att riksdagen jämväl uttalar sig för väl tilltagna statliga anslag till kommunerna för anordnande av positiva fritidsmiljöer för i första hand ungdom och hos regeringen anhåller om framläggande av förslag,
5. att riksdagen uttalar att mellanölet klassas som rusdryck, med försäljning endast genom systembutiker,
6. att riksdagen uttalar att den övergripande målsättningen för alkoholpolitiken skall vara återhållsamhet till alkoholbruk och minskad totalkonsumtion i samhället.

Stockholm den 5 mars 1976

PER ISRAELSSON (vpk)

KARIN NORDLANDER (vpk)

KARL HALLGREN (vpk)

EIVOR MARKLUND (vpk)

ALF LÖVENBORG (vpk)

TORE CLAESON (vpk)

NILS BERNDTSON (vpk)

LARS-OVE HAGBERG (vpk)
i Borlänge

LARS WERNER (vpk)
i Tyresö

JOHN MAGNUSSON (vpk)
i Kristinehamn

GOTAB 51490 Stockholm 1976